

Litt stilhistorie

Anne Haugen Wagn

I Notodden by finner vi eksempler på mange stilarter. Mest iøynefallende er alle ungdomsbygningene. Derfor kan vi kalle Notodden for en ungdomsby. Men det er Ålesund som har blitt kjent for å være ungdomsbyen.

Tida rundt 1900 var ei tid full av omveltninger. Industrien og mekanisering endret Norge. Men forandringer kommer også på andre områder. Det var innafor musikk, bildekunst og naturvitenskap.

I denne brytningstida oppstår flere stilarter ved sida av kvarandre. En av dem er ungdomsstilen. Stilarten oppstod både i Belgia og Frankrike, der den ble kalt «nouveau» (ny). I Tyskland ble den hetende ungdom. I Norge hadde denne stilarten sin glansperiode fra ca 1890 til 1920.

Stilen kjennetegnes ved myke og bølgende linjer, og flere fine detaljer. Den ble først og fremst laget for murebygg, fordi det var lettere å lage buede former i mur enn i tre. Husene har ofte karnapper(utspring), korsvinduer med små ruter øverst. Taket var ofte skiferkledd.

Det er mange gode eksempler på ungdomstil i Notodden. Landmanngården i Heddalsveien, Hefregården i Storgata, Posthusgården/Trollhaug i Oscar Nissens gate. Cowardgården i Storgata og Apotekergården på torget er også fine eksempler.

Notoddens første jernbanestasjon i Hydroparken, nå Stasjonen kafe, har fine bygningsdetaljer i ungdomstil.

Vi har imidlertid ungdomstil også på trehus i Notodden. I Kongsbergveien og i Egne Hjemms gate finnes også ungdomsbus.

I Ålesund, som regnes for å være ungdomsbyen, finnes et ungdomsmuseum. På dette museets hjemmeside kan du finne omtaler og definisjoner på denne stilarten. www.jugendstilsenteret.no.

I Notodden Historielags årsskrift 2016 og 2017 har Edgar Gundersen artikler om arkitektene som tegnet ungdomsbusene i Notodden.

Historisme

Dette er egentlig ikke en stilart, men mer en periode da tidligere stilretninger opptrer i ny form, som etterlikninger. I Europa varte denne perioden fra ca 1830 – 1890. Til Norge kom den litt seinere, og varte til rundt 1930. Det er sagt at denne perioden oppstod fordi arkitektene hadde byggherrer hvis økonomiske evne var langt større enn deres smak. I Notodden faller da også denne perioden sammen med starten på Notodden som by, da industrien tok seg kraftig opp. Derfor finner vi mange eksempler på historisme i Notodden. Notoddens Admini, Villamoen, Fem-raden, Grønnbyen, og de gamle fabrikkbygningene på Hydro kan alle sies å være preget av historisme.

I denne stilen er det med andre ord elementer fra flere gamle stilarter. Notoddens Admini er et særlig godt eksempel.

Sveitserstil

Dette er en typisk byggestil i Norge fra 1890 – 1920, omtrent på samme tid som historismen fikk betydning.

Den har sin opprinnelse i Europa, og den kom til Norge fordi mange tok arkitektutdanning i Tyskland. Men stilarthen ble likevel ingen kopiering av utenlandske forbilder. Den fikk sitt eget særpreg som norske arkitekter og snekkere utviklet videre. Typiske trekk er store takutspring, kryss i mønet, gjerne med en ark eller verandapåbygg på den ene langveggen. Vinduene har korsform. Det er rike detaljer og mye dekor rundt vinduene, på veranda og i mønet. Det er løvsagarbeider, spir og glassverandaer Mange tømrer på landsbygda ble restaurert i den nye sveitserstilen. Stilen er et typisk uttrykk for følelsen av overskudd og framtidsoptimisme som rådde i denne tida.

Ole Bergs hus i Storgata er et eksempel på sveitserhus.

Funkis 1925 – 1940

Mange stilarter levde ved sida av hverandre. Men det endelige gjennombruddet for den moderne tid kom med funksjonalismen rundt 1920. Den egentlige funkis, som den ble kalt, varte fram til 1950-åra. Stilarthen ble en reaksjon på tidligere etterlikninger. All dekor forsvant! Det skulle være enkle grunnformer, kvadrater, vinduene ble større for å slippe lys og luft inn. Form følger funksjon! Stilarthen ble ført videre etter krigen.

Vi finner noen gode eksempler i Kanalveien. Kunstsilkefabrikken og Tele silkeveveri er også bygget i funkis. Kontorbygget i Hydroparken, der Telen nå holder til, er en funkis fra 1950-åra.

Kilde: Årsskrift Notodden Historielag 1984. Artikkel av Frøydis Hagene Skoje.

